

Csetényi Gyula

A Doppler- testvérek

DLA ÉRTEKEZÉS

BUDAPEST 2002

LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI EGYETEM

Tartalomjegyzék

I. Előszó.....	3.old.
II. A Doppler-testvérek életrajza	5.old.
1. Család és ifjúkor	5.old.
2. A művészek	9.old.
3. Kritikusok	15.old.
4. Barátaik	19.old
5. Wien - Stuttgart	24.old.
III. A Doppler család két származási táblázata.....	31.old
IV. Doppler - testvérek és a magyar nemzeti opera	32.old.
V. Doppler Ferenc levelei Erkelhez.....	35.old
VI. A Doppler-testvérek művészetének kisugárzása.....	40.old
VII. Műelemzés /Magyar Fantázia op.35./.....	42.old.
VIII. Összefoglalás.....	54.old.
IX. A Filharmóniai Társaság fuvolásai.....	55.old.
X. Források.....	56.old.
XI. Képek jegyzéke.....	57-63.old.

I.

Előszó

A múlt kutatása a mai magyar fuvolás társadalom számára igen fontos -, mert a XX.sz. második felében az óriási népszerűségnek örvendő hangszer és annak művelői ezt elvárják tőlünk. Kell tudnunk arról, hogy milyen a régi és milyen a hazai fuvolázás, kik voltak az elődök, vajon mit tettek hozzá az egyetemes fuvola - művészetéhez. (Jelenleg hazánkban kb. 4200 diák tanulja ezt a hangszeret és 500 tanár illetve művész foglalkozik vele.)

Csodálattal nézem és hajtok fejet a két "nagy" iskola - a német és francia - előtt -, de mindig izgatott, hogy a mi gyökereink honnan származik, honnan indult, miből táplálkozott, van-e egyáltalán "magyar iskola" ? De kérdezhetném azt is, hogy ki volt az első magyar vagy magyarérezelmű fuvolás ? Az a tény, hogy két nagyszerű fuvolaművész az egyetemes zenében oly gazdag és sok nagy eseményt hordozó XIX.sz.-ban hazánkban működött - talán - hatással lehetett a századunkban lassan kialakuló, majd magas szintre felfutó magyar fuvolaművészetre.

A hivatalos hazai zeneoktatást 1840 január 2-től lehet számítani, amikor is Liszt Ferenc hangversenyt adott egy "Magyar Nemzeti Conservatorium" felállítására ami később, 1851-től a Pest-Budai Hangászegyleti Zenede nevet vette fel és az egylet működtette tovább. 1867-től "Nemzeti Zenede" nevet kapott az intézmény, amelynek jelenlegi jogutódja a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola. Ekkor, 1840-ben, a

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ L.Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

Doppler-testvérek 15 illetve 19 évesek voltak és nevük, mint virtuóz fuvolaművészeknek, ismert volt Európában.

Magam is mint gyakorló fuvolaművész kutatva a gyökerek után, ezt a két nevet találtam, Doppler Ferenc és Doppler Károly személyében, akik méltók arra, hogy a hazai fuvolaművészet tőlük elindulhat.

Korábról - mivel nem volt rendszeres hangszeres oktatás - csak egy nevet ismerünk, a baranyai származású Amtmann Prosper-t (Sellye,1809 - Pécs,1854) aki szintén németnek született, de magát magyarnak valló fuvolaművész volt. Európa szerte koncertezett -, jó barátságban volt Theobald Böhmmel, akitől egy új mechanikájú " Böhmfuvolát" kapott. Amtmann élete nagy részét külföldön töltötte, csak halála előtt, az utolsó 6 évben lakott Pécsen. 1835-ben Erkel kísérte koncertjét Pesten. /14/

Valószínűleg nem ismerték őt a Doppler-testvérek, mert erre semmi utalás nincs, és Károly ekkor (1835) 10 éves volt, Ferenc pedig ebben az időben Bécsben tanult.

Az első nagyformátumú virtuóz fuvolaművész, zeneszerző, zenekari művész, főiskolai tanár, karmester - akiket külföldön ma is jegyeznek, elismernek - a Doppler-testvérek voltak, akiktől mint alaptól, a magyar fuvolaművészet elindulhat - kompozícióikon átsüt a magyar érzélem, a magyar lelkület.

Mivel a különböző lexikonokban kevés adat áll rendelkezésünkre, fontos a téma részletes kidolgozás.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ L.Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 14/ Szkladányi Péter: Tanulmány Baranyai helytörténeti tanulmány 1980

II.

A Doppler - testvérek életrajza

A család és ifjúkor

1.rész

Az apa, Joseph Doppler (felesége: Katharina Roth) az ausztriai Krems melletti faluban, Reibers-ben látta meg a napvilágot; a pontos dátum ismeretlen, valószínűleg az 1790-es években. /3/

Zenei tehetsége korán megmutatkozott. A városi zenekar /Krems/ karmesterétől tanult - közelebbről megismerte a fúvós és vonós hangszerek kezelését. A főhangszere azonban az oboa volt, ezzel a hangszerrel koncertezett és vállalt állást a későbbi időkben.

A napóleoni háborúk befejezése után különböző katonazenekaroknál karmesterkedett, így többek között a 26. ezrednél is.

1813 május 12-én Klagenfurtban kötött házasságot, majd ugyanettől az évtől egy magyar hadtesthez, a Máriaissy Regimenthez került, állomáshelye az osztrák tartományú Galícia , pontosabban Lemberg - ma (Lvov) - lett, ahol szolgálati lakást is kapott a kaszárnnyában. /1/

Gyermekei itt nőttek fel a kaszárnnya udvarán, a Kassa környéki magyar katonák között; valószínűleg itt ismerhették meg valamennyire a magyar nyelvet (bár nem beszélték), itt érték őket az első gyermekkori emlékek, ahol gyakori volt a magyar dal és a magyar tánc. Mint ahogy ez a katonazenekaroknál lenni szokott, a karmester több hangszeren is tud játszani, így biztosan állíthatjuk, hogy az oboás Joseph Doppler kitűnően fuvolázott. /7/

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ L.Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

A családi dokumentumokból kitűnik, hogy miután katona karmesteri munkája megszűnt, a varsói Hoftheater zenekarában, majd később Bécsben kapott, rövidebb lélegzetű szerződéseket. Itt, Varsóban adta első koncertjét mindössze 10 esztendősen korában Ferenc a lengyel szabadságharc javára. Ezért menekülniük kellett Galiciából; igen viszontagságos utazás után, végül Pestre kerültek, az apa itt a Német Színháznál kapott, zenekari állást. /13/

Josef Doppler még a lemergi tartózkodás idején három gyermek apja lett: Elisabeth 1817-ben született, majd Albert-Ferenc 1821. október 16 -án /2/ és Károly 1825. szeptember 12-én. /3/

Mindhárom gyermek örökölte a szülei tehetségét. Első zeneóráikat apjuktól kapták - bár Károlyt bátyja, is tanította; ebből arra lehet következtetni hogy a papa, Joseph Doppler egy kitűnő fuvolás lehetett, ismerte a szakma fogásait, akinek irányítása mellett szakszerű képzést kaphattak és így a "csodagyerekekből" igazi virtuózok lettek. /7/

Már az 1848-as forradalmakat megelőzően véres felkelések robbantak ki a Monarchia különböző területein, így az Ausztriához tartozó Galiciában is. Az osztrákellenesség szigorú pogromokba fajult. A lemergi kaszárnyát nem látták el élelemmel, ők azonban nem merték elhagyni, több héten át éheztek. Az osztrák származású Doppler-családnak menekülnie kellett Lembergől. Erzsébet, a Doppler fivérek nővére így írta le a menekülést: " *...a papa útközben - ismeretlen okok miatt - a családtól elszakadt, így a mama egyedül indult tovább a gyerekekkel. A falvakban és a táborokban a két fiú fuvolázott a nővérük táncolt és énekelt, - így tartották fenn magukat. Amikor tovább mentek , az út szélén felakasztott, meglincselt osztrák katonákat és hivatalos személyeket láttak és nagyon féltek, hogy a meglincselt áldozatok között apjukat is megláthatják. Ő időközben hallott zenélő gyerekeiről és megtalálta őket. Tovább mentek Budára, ahol lakást béreltek és a papa Pesten munkát kapott...*" /6/

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ L.Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 13/ Eckhardt Mária: Liszt és a Doppler-testvérek szerepe...

Pár évig a család Budán maradt az idősebb fiú, Ferenc Bécsbe ment, hogy zenei tudását tovább tökéletesítse. Zeneszerzés órákat is vett (tanárának nevét nem ismerjük) és koncertezni kezdett. /2/

Bécsi bemutatkozó koncertje 13 éves korában 1834. dec. 28-án volt. /2/ Tanulmányi költségeit, az utazásokat és saját fenn-tartását részben koncertjeiből fedezte, mert a család szűkös anyagi helyzete miatt nem számíthatott a szülők támogatásra. A fiúknak hamarosan dolgozni kellett; Károly 12 éves korában mint 2. fuvolás játszott a Királyi Városi Színház zenekarában Budán. Itt adta első koncertjét 1838. február 18-án majd 1840-től már mint 1. fuvolás játszott ebben a zenekarban. /3/

Ferenc 1838-ban visszatért Bécsből és Pesten a Német Színháznál kapott 1. fuvolási állást, ahol apja is dolgozott. 1843-ban a két fiatal fuvolaművész koncert körútra indult, felléptek Pesten, Lembergben, Kijevben, Oroszországban, Bukarestben. /1/

Károly a zenekari munka mellett komponálni kezdett. Zenekari darabokat, daljátékokat, kórusműveket írt, valószínűleg az opusz szám nélküli fuvoladarabok egy részét, egy 2 felvonásos balettet és a Boszorkánymestert. Az utóbbi az egyik legjelentősebb műve, gyakran adták elő - első alkalommal 1843 februárjában -, nagy sikert hozott számára. 1845 szeptember 23-án vezényelt először másodkarnagyként a Városi Színházban. Ő maga így írt erről: "...már majdnem meg voltam győződve arról hogy, céloimat - hogy opera karmester legyek Pesten - nem fogom elérni és ezért elfogadtam egy szerződést mint karmester, egy utazó magyar opera társulatnál ..." Így mint karmester 1847 októberében a magyar vidéki városok színpadjain dirigált: Arad, Temesvár, Nagyvárad, Kolozsvár. Önéletrajzában Károly így írt

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ L. Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

az 1848-as forradalom előzményeiről: " ...az utolsó város, amit az opertársulattal felkerestünk Kolozsvár volt Erdélyben. Itt az eseményekben gazdag népi felkelés miatt, egy pár előadás után, vége szakadt játékunknak. Időközben bátyám aki fuvolaszólista volt a Nemzeti Színházban Pesten, nagyon megbetegedett és ezért kívánatos volt a mihamarabbi hazatérésem mert bátyámat a zenekarban helyettesíteni kellett... Így visszatértem a szülői házba Budára, és ott vártam a további történéseket. " /3/

Károly további információkat közölt önéletrajzi cikkében amely a *Stuttgarter General Anzeiger*-ben 1890 december 15-én, művészi pályájának 25 éves jubileuma alkalmából jelent meg, a 48-as szabadságharcról és saját élményeiről: "...Az osztrákok kezükben tartották a budai várat és megpróbálták elűzni a magyar honvédsereget a Duna lapos oldalán lévő Pestről..." ...1849 május 21-én a magyar honvédek megrohmozták a várat és elfoglalták, nyolc nap múlva én is - mint az én korosztályom - honvéd lettem és harcoltam a hazáért, de sajnos sikertelenül..." 1849-ben , a komáromi kapitulációig mint honvéd és karmester működtem közre a magyar vezérkarnál..." /3/ Ő hangszerelte meg Egressy Klapka-indulóját.

1848-ban Károly a magyar oldalon harcolt annak ellenére, hogy osztráknak született. A fenti idézetekből világosan kitűnik, hogy a Doppler-testvérek a "hazám" szó alatt Magyarországot értették. Nem a származás, hanem a művészi-politikai meggyőződés alapján váltak magyarrá; magyar ruhában jártak, nevüket magyarosan írták alá. Nővérük, Elisabeth, aki a kor híres énekesnője volt, itt élt Budapesten, férje magyar ember volt; mégis leg- világosabban zenéikben és magyar tárgyú operáikban jut kifejezésre igazi magyar érzelmük, hazaszeretetük. Ferenc 1848-ban Erkel Ferenc hozzájárulásával a Hunyadi László motívumaiból megkomponálta a Hunyadi Indulót, a szabadságharc egyik zenei jelképét /8/.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/ Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

2. rész

A művészek

Az 1838-ban megnyílt Nemzeti Színház nagy lehetőséget kínált a Doppler testvérek számára. Nemcsak mint zenekari muzsikusként, hanem mint zeneszerzők és karmesterek is ki tudták bontakoztatni tehetségüket. Erkel Ferenc - aki első karmestere és igazgatója volt a Nemzeti Színháznak, maga is kiváló zeneszerző, zongoraművész - felismerve sokoldalú zenei tehetségüket, támogatta a két művész pályáját, hiszen jó barátságban voltak és ez a kölcsönös tisztelet és barátság életük végéig megmaradt. Azt, hogy pontosan mikor kapták az első karmesteri megbízatást, nem tudjuk, de arról van dokumentum, hogy 1856 január 1-jén, 1857 Húsvétjáig meghosszabbították karmesteri kinevezésüket /5/.

Ferenc 1845-ben elhagyja a pesti Német Színházat és I. fuvolás lett a Nemzeti Színháznál, ahol Károly is dolgozott, és itt maradt Bécsbe költözéséig (1858) /2/

Mint már korábban említettem, Ferenc is és Károly is nagyon lelkesedett a magyar nép szabadságvágya iránt - így természetes volt számukra, hogy mint *magyar nemzeti zeneszerzőnek* elfogadott komponisták, hazafias szellemű, történelmi tárgyú operákat kezdtek komponálni, magyar vagy német nyelven. Hatalmas sikere volt Ferenc első operájának a "Benyovszky"-nak. Az ajánlás, a dedikálás Lisztnek szól, amihez Liszt hozzájárult./13/ Az operát 1847. október 29-én mutatták be a Nemzetiben. Az osztrák rendőrség nem nézte jó szemmel a darab sikerét, le kellett venni a műsorról, mert az opera egy szabadsághősről szólt és ezért 1849-ben át kellett dolgozni. Így "Afanázia" néven játszották tovább. Legismertebb operája az "Ilka", ezt 1849-ben mutatták be. /2/

Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza 4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 13/Eckhardt Mária: Liszt és Doppler-testvérek szerepe....

Ebben a szezonban 40 előadást ért el az opera ami abban az időben nagyon nagy szám volt. 1850-ben a "Wanda"-t és 1853-ban a "Két huszár"-t mutatták be, és mind ezek mellett még 4 vidám balett megkomponálására is volt ideje. /1/

A honvéd szolgálat után Károly mint másodkarmester dolgozott a Nemzetiben 1850 októberétől, ahol Stuttgartba költözéséig (1862) maradt /3/.1853 február 12-én mutatták be vígoperáját, "A magyar gránátos tábor"-t, majd 1854 áprilisában a "Vadon fia"-t. Közben több kísérőzenét írt főleg Szigligeti Ede darabjaihoz.(A nagyapó, Argil és Tündér Ilona, A cigány) /13/

Zenétörténeti érdekesség és egyben mutatja, hogy Erkel egyenrangú partnernek ismerte el a Doppler-testvéreket, amikor 1857 májusában Erzsébet királyné látogatása tiszteletére, "Erzsébet" címmel alkalmi operát írtak, Doppler Ferenc az első felvonást, Erkel Ferenc a második felvonást és Doppler Károly a harmadik felvonást komponálta. Az operát a Kiegyezésig gyakran játszották. /8/ Ferenc egyik levelében köszönetét fejezte ki Erkelnek " .. a 15 arany forintért amit az e hónapban bemutatott Erzsébetért kapott..." /2/

1853-ban megalakult a Filharmóniai Társaság, amelynek vezetőségi tagjai és zenészei a Doppler-fivérek voltak. De ők voltak - Liszt biztatására - az elsők, akik beadvánnyal fordultak 1853 augusztus 30-án a Nemzeti Múzeum igazgatójához, hogy engedje át a Múzeum dísztermét hangversenyek céljára. Később szeptember 29-én kérésüket benyújtották a Helytartótanácsnak is, amit nyolc kiváló művész és Erkel is aláírt. Az engedélyt megkapták így 1853 november 30-án megtartották az első filharmóniai hangversenyt, amelynek műsora az alábbi volt: /13/

Beethoven: VII. Á-dúr Szimfónia
Mozart: Ária a Don Juan c. operából
Mendelssohn: Nászinduló
Meyerbeer: Struensee - nyitány

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9 /D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 13/Eckhardt Mária: Liszt és a Doppler-testvérek szerepe ...

Copyright by Gyula Csetényi 2002

A XIX.sz. a fuvola történetének egyik legnagyobb, leggazdagabb fejezete. Virágjában van a nagy romantika, a fuvola mint hangszer már megfelelő: hangban, kifejező készségben, technikával egyenrangú a hegedűvel. A Meyer- és Ziegler-fuvolák már szinte mindenre képesek, és már ott van a Böhm-fuvola is; de ott vannak a zeneszerzők, Reinecke, Köhler, Böhm, Weber, Briccialdi, Popp, Doppler, akik mind hozzásegítették a fuvolát, hogy elnyerje méltó helyét a szólisztikus hangszerek sorában. Megjelentek a hangszerépítők (Nicholson, Böhm) megjelentek a hangszer első igazi virtuózai (Drouet, Briccialdi, Tulou, Dorus, Fürstenau, Terschak, Gariboldi, Ciardi) és büszkék lehetünk, hogy magyar vonatkozásban a zongorázó Liszt mellett a Dopplerek fuvolaművészete is vezető helyet foglalt el a kor művészetének alakításában. Ezzel persze nem akarom a Dopplerék művészi nagyságát Lisztéhez hasonlítani, de mindenesetre ők is közismert, híres fuvolaművészek voltak Európában.

A Doppler-testvérek 1853-tól tíz éven keresztül koncertkörutakat tettek Európában. ...*"A két Dop/p/ler, kiknek művészi képességét dicséretesen ismeri fővárosi közönségünk, jövő hó elején kezdődő s nyolcz hétig tartó szabadság-idejüket külföldi műutazásra használandják. Hangversenyeket fognak rendezni Prágában, Drezdában, Lipcsében, Berlinben sat. Nemzeti zenészetünk érdekében csak örvendhetünk e körülménynek, mert meg vagyunk győződve, miszerint e jeles művésztestvérek nemzeties alaphangokra készített ábrándjai, és változatai mindenütt köztetszésben fognak részesülni..."*Trja a korabeli *Divatcsarnok*./13/ Ezek az utak több hétig vagy hónapig is eltartottak. Ilyen esetben valaki más játszott a Nemzeti Színház zenekarában. Egy ilyen nevet ismerünk Nikolits Sándor (1834-1895), aki később, Doppler Ferenc után I.fuvolás lett a Nemzetinél, és ta- nított a Nemzeti Zenedében is./4/De lehettek még mások, akik valószínűleg Doppler Ferenc tanítványai voltak - hiszen ő lett ké-sőbb (1865) Bécsben a Zeneművészeti Főiskola fuvolatanára. /2/

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 13/ Eckhardt Mária: Liszt és a Doppler-testvérek szerepe....

Mint fuvolavirtuózokat ünnepelték őket Európa szerte. Egyik ismertetésben így írnak : *"abszolút urai voltak a hangnak, a zenei kifejezésnek, a közönséget főleg a perfekten együtt játszott passzázásokkal kápráztatták el"*. Azt mesélik, hogy Károly balkezes volt és így baloldalra tartott a hangszert, ami a pódiumon, amikor ketten játszottak, a szimmetrikus tartás miatt volt érdekes a közönség számára. Ez nem igaz, mert megvizsgálva Károly fuvoláját, ami a stuttgarti Operaház "Doppler Károly emlékszobá-jában" van látható, hogy nincs átépítve a balra tartás miatt. /11/ Ez egy sokbillentyűs Ziegler-fuvola, a legmélyebb hang a "kis Á"! Különleges a tokja, mert a testrészt egy darabból van, csak a fehér elefáncsont fejnél lehet összeilleszteni. Valószínűleg ismerhették vagy tudtak Th. Böhmről, de nem tértek át a Böhm-fuvolára, mert az 1860-as évektől, amikor a Böhm-fuvola kezdett ismert lenni, már főleg karmesterekként működtek. /11/

Károly így ír önéletrajzában: *"... 1853-ban Ferenc testvéremmel együtt tettük első koncertkörutunkat Németországban, mint fuvola virtuózok ünnepeltük első sikereinket, Bécsben Prágában, Drezdában, Berlinben, Weimarban, Lipcsében, Hamburgban Brémában... /3/*

" A NZfM így tudósít a turnéről: *"...Doppler Ferenc és Károly testvér urak, akik a pesti Nemzeti Színház karnagyai, németországi kocertkörúton vannak, hogy bemutassák művész tudásukat, különösen virtuóz fuvolajátékukat. Mindketten olyan nagyszerű virtuózok amilyeneket még soha sem lehetett hallani, jó lesz ha Németországban is megismerik őket, mert sokat lehet az ilyen nagy tehetségektől tanulni. Doppler Ferenc jó zeneszerző és biztos vagyok benne, hogy ilyen műveket mint a Benyovszky, Ilka, Wanda egy német karmester sem tudott volna írni. Doppler úr vezetése alatt a pesti Színházban kitűnő a zenekar és a kórus teljesítménye..." /1/*

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

A testvérpár leggyakrabban játszott közös szerzeménye a "Magyar fantázia Op. 35. két fuvolára és zenekarra", a művet 1853 nyarán került bemutatásra Drezdában, a másik mű a " d-moll koncertet két fuvolára és nagyzenekarra" amelynek nincs op. száma, közösen komponálták és a második turnéjukon, 1854-ben Lipcsében mutatták be. /3/

1854-ben a második útjukat Linzben kezdték, majd október 25-én Salzburgban, később Lipcseben, Berlinben, Weimarban , Drezdában, Jénában, Bremában folytatták, december 16-án újra Pesten játszottak. Olyan nagy sikerük volt, hogy meg kellett hosszabbítani a turnét ezért levélben fordultak Erkel Ferenchez, és kérték a szabadságuk meghosszabbítását. Ezt a levelet rövidítés nélkül adom közre, hogy megismerhessük a Doppler Ferenc levélíró stílusát.

Igen mélyen tisztelt Barátom!

*Berlin, 1854
november 19.*

Alig merem a tollat kezembe venni, hogy egyetértésedet kérjem, - kérelmem tekintetében - amit mi Festetics grófnak is küldünk. A pompás ajánlat amit Hannoverből, Platten gróftól kaptunk (egy darabért 165 aranyforint honorárium) valamint a Te jól ismert jószágos lelked vezetett minket, hogy ezt az ajánlatot elfogadjuk. Kériünk Téged az Isten szerelmére, ne hagyj minket cserben, hogy emiatt a rövid 10 napos korábbi visszatéréssel ezt a jó lehető - séget futni hagyjuk.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr.Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/D' Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

Mi sajnáljuk a legjobban gondolatainkban, hogy az első filharmóniai koncerten nem lehattunk jelen, ami egyébiránt nélkülünk is (mint minden a Te felülmúlhatatlan vezetésed alatt) biztosan kiválóbban sikerül, mint néhány világhírű koncert.

Erről majd többet szóban. Ma a porosz királynál játszunk Charlottenburgban, Meyerbeer kísér minket. Ő egy igen szeretetre méltó ember, mi már többször voltunk nála. Sokat beszélt a mi intézményünkről (Nemzeti Színház) és különös érdeklődést mutatott irántad és műveid iránt. Leginkább attól volt elragadtatva, amikor elmeséltük neki, hogy milyen sokat fáradtunk "Prófétájával" (Meyerbeer Próféta c.darabja) és hogy a zenekarunk milyen kiváló.

Sajnos nem engedi időm, hogy sok mindent közöljek Veled, ami biztosan Téged is nagyon érdekelne, ezért zárom ezeket a sorokat és még egyszer kérlek, kegyelmet kérünk Tőled és biztosíthatunk, hogy szívünkben élsz, - minden időben a legőszintébb, soha ki nem múló köszönetünket fejezzük ki, maradunk örök tisztelettel,

*a Te leghűségesebb
Doppler Ferenced és Károlyod /3/*

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

3. rész

A kritikusok

A harmadik nagy koncertkörútjuk és egyben legsikeresebb turnéjuk 1856-ban volt. A turné első állomása Lipcsében volt, majd Londonban, Hannoverben, Hamburgban, Brüsszelben, Párizsban folytatódott, ahol a d-moll kettősversenyt és az Op.35-ös Magyar fantáziát játszották. Ezen a turnén Huber Károly hegedűművésszel (a későbbi Hubay Károllyal,- Hubay Jenő híres hegedűművész apjával) együtt léptek fel. Egyébként Huberrel a későbbiek folyamán gyakran turnéztek együtt. Ezért is adódik, hogy több kétfuvolás darabjuk egyik szólama hegedűre íródott. Az "Association des Artistes" meghívására Brüsszelben adtak koncertet, amiről a FÉTIS így ír: /12/

...Együttes játékuk tökéletessége a leggyorsabb és legnehezebb részeknél, az árnyalatok kidolgozása - gyengédség, könnyedség, törekenység, érzékenység - a legragyogóbb sikert hozta számukra és szép emléket hagytak úgy a művészekben mint az a matőrökben..

Még ebben az évben egy újabb turnéjuk volt ugyancsak Hamburgban és Londonban, ahol a szaklapok is megemlékeznek fellépéseikről.

A THE MUSICAL UNION így ír: /12/

..."MŰVÉSZEK A KONTINENSRŐL." A Doppler fivérek, akik fuvolisták és Huber úr aki hegedűs a pesti Nemzeti Operából, - e művészek itt tartózkodásuk nagyon rövid és ezen hangszerek amatőr művelőinek nagyon ajánljuk, hogy hallgassák meg gyönyörű és okos előadásait.... /12/

Egy másik újság a THE MUSICAL WORLD így ír:....*Doppler Ferenc és Károly valamint Huber Károly esti koncertje 22-én,*

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről

és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 12/ Családi dokumentumok

kedden volt. A Doppler fivérek kifinomult közös játékát már korábban is megfigyelhettük. Huber Károly úr hegedűs a pesti Nemzeti Színházból. Saját művét játszotta szólóban, amelyben bizonyos tehetséget mutat zeneszerzőként épp úgy, mint szólóhangszeresként.... /12/

A NZfM így ír a jénai koncertről:

"...az akadémiai koncertek Stade zeneigazgató vezetése alatt örvendetesen folytatódnak... - a hangszeres szőlíták között kiemelkedtek a felülmúlhatatlan Doppler testvérek, akik Weimarból jöttek..." /19/

Ekkor már nevük egyre ismertebbé vált Európa szerte, nemcsak mint előadó művészek, hanem mint zeneszerzők is egyre ismertebbek lettek, műveiket - beleértve a színpadi műveket is - már külföldön is játszották. Gyakran fordult elő, hogy a közreműködő zenekar valamelyik operájuk nyitányával kezdte a koncertet. Legtöbbször az Ilka nyitánya került előadásra /2/. A továbbiakban már nem mennek ilyen hosszú turnékra, de azért rendszeresen kiutaznak rövidebb lélegzetű koncertutakra.

1857-ben az Op.35. és a Kettősverseny megy Pozsonyban, majd Lembergben. 1858 március 18. Arad, április 1-én ismét Lembergben, november 25-én a d-moll kettősverseny Hannoverben.

1859-ben ismét Párizsban játszottak.

1860-ban Károly kérelmezte a helyhatóságoknál egy Nemzeti Múzeumi fellépést testvérével Doppler Ferencsel. /3/

1862 májusában Károly újra kérelmezett a magyar hatóságoknál egy másik koncertkörutat: *"...alulírott szándékozik június hónapban a testvérével Doppler Ferencsel aki tagja a császári és királyi udvari zenekarnak Bécsben, egy koncertútra indulni, Eszék, Székesfehérvár stb. városokba..." /3/*

1863 május 5.-6.: Kettősverseny és az Op. 35. Prágában. Károly

Megjegyzés [CG1]:

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc :

Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 12/ Családi dokumentumok 19/ NZfM

tudósítása a koncertkörutakról azzal végződött, hogy mind a ketten az ..."utóbbi években a Havasalföldön, Szerbiában és Törökországban is jártak...." (természetesen fellépéseik voltak).

Álljon itt végezetül egy részletes és komoly kritika, fuvola játékukról. A XIX.sz. második felének legjelentősebb zenekritikusa, a híres-hírhedt Eduard Hanslick, akinek vitriolos tollától még a legnagyobbak is tartottak a következőket írja egy bécsi fellépésükről:

"A KONCERTEREMBŐL - A BÉCSI ZENEI ÉLET KRITIKÁI 1855"

Egy jótékonyági koncerten, amelyen Doppler Ferenc és Károly urak a "Rigoletto" motívumait két fuvolára feldolgozva adták elő, szívből jövő és megérdemelt sikert aratott a koncertáló duó. A Doppler testvérek fuvolajátéka a legjelentősebbek közé tartozik, melyre a hangszeres virtuozitás területén emlékezünk. Ami ebből a szólóhangszerként igencsak szegényes csöböl ismert és rejtett hangszínhatásként előcsalogatható, a duplanyelvjáték, a trillaláncolatok és hangközugrások választékos művészete, a fuvolázó testvérpár játékában olyan intonációs tisztasággal, nyugalommal és biztonsággal szólal meg, amelytől még a fuvolajáték legesküdtőbb ellenségei sem tagadhatják meg élénk érdeklődésüket. A hangszer legsebezhetőbb pontját, a kötött, legato cantinélák előadásában üres és hűvös hangot természetesen semmiféle művészet nem képes elfedni. A mi virtuózaink azonban több ízben is remekül kiegészítették egymást, amikor egyszerű dallamokat közösen, együtt, "unisono" játszottak. Kompozícióikról - noha önálló jelentőségük csekély - általában dicsérően el kell ismernünk azt a finom, könnyed fölényt, amellyel kettejük együttjátéka nemcsak a szólamok egyszerű váltogatásából áll,

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről

és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

hanem eközben az egymást jelentősen támogató fuvolák a hangszer sajátos adottságait is figyelembe veszik. Így az egyik variációban a kísérő fuvola turbékolása és harsogása egy meglepő, ám a hangszerrel teljesen homogén effektust ér el. /1/

Igen, hát ilyen volt az ő fuvolajátékuk, így nyilatkozott a kor szigorú, de szavahihető kritikusa.

Ezzel a turnék, a szólókoncertek lassan végetérnek - mint fuvolaművészek sikeres karriert futottak be, ismertek voltak Európa szerte, a zenekritikusok valóban elismeréssel nyilatkoztak virtuóz fuvolajátékukról. Életük első nagy korszaka lezárult, a továbbiakban a Doppler testvérek figyelme a zene más területére irányult.

1858 fontos dátum Ferenc életében, szólófuvolás lett ugyanis Bécsben, a Hofoperben majd a Filharmonikusoknál, ahová később Károly is követte. A pesti Nemzeti Színház zenekarából indultak, de művészetük tovább vitte őket; Bécsbe költöztek de lélekben továbbra is magyarnak érezték magukat. Kapcsolatukat Magyarországgal halálukig fenntartották. Doppler Ferenc "Heimat" (Hazám) c. négykezes zongoradarabjában a következő tételcímek vannak: Erinnerung an Gödöllő (Gödöllői emlék), Huszárdal, stb. Más zongoradarabjai: Aradi emlék, Lendvay hattyúdala, Magyar kanásztánc, Kossuth induló stb.

Károlytól az Újabb magyar zene gyöngyei, Pásztorhangok, Válogatás ismert csárdásokból, Fata morgana - csárdás, stb.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

5. rész

Barátaik

A XIX. sz. polgárságának lassan fejlődő társadalmi élete egy-egy gazdag mecénás, nagypolgár, vagy művész lakásán, *szalonjában* zajlott. Rendszeresen találkoztak itt művészek, írók, költők, zenészek, színművészek - kicserélték gondolataikat, vitatkoztak a művészetekről, politikáról, bemutatták új műveiket, koncerteket adtak, a költő felolvasta új versét; egyszóval igazi olvasztó tégelye volt egy-egy szalon a múlt század szellemi életének. Így volt ez Párizsban és Budapesten is.

Ilyen találkozó hely volt a régen Kerepesi útnak nevezett, ma Rákóczi út 13.számú ház, ahol a Doppler, Huber (Hubay) Lechner család, és később Henszlmann Imre művészettörténész lakott. Itt született 1845-ben Lechner Ödön, a múlt század híres építésze, 1858-ban Hubay Jenő, a kor híres hegedűművésze.

Doppler Károly és Ferenc a két fuvolaművész, testvérük Erzsébet az énekesnő, a hegedűs Huber Károly vonzották a korabeli Pest ifjúságát, művészeit, ifjú reformereit. Bejáratos volt hozzájuk Hollósy Kornélia színésznő, Szigligeti Ede színész, színműíró, később a Nemzeti Színház igazgatója, Erkel Sándor és Erkel Ferenc, a nemzeti opera megteremtői, a híres koloratúr szoprán La Grange Anna Katalin, Egressy Béni zeneszerző, librettóíró, a zongoraművész Ábrányi Kornél, aki később a Zeneakadémia igazgatója volt, de megfordult a házban Liszt Ferenc, Richard Wagner, Giacomo Meyerbeer, Anton Rubinstein, Goldmark Károly, Ignaz Moscheles a zongoraművész, zeneszerző,

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 12/ Családi dokumentumok

karmester. Talán Dopplerék virtuóz fuvolázását hallva komponálta azt a pár romantikus fuvoladarabot. De valószínűleg barátságban voltak és megfordulhatott náluk Bajza József, akinek egyik költeményére *Balladát* komponált Doppler Ferenc, vagy Lendvay a híres színész; az ő halálára komponálta Károly a *Lendvay emlékére* c. művét. Valamiféle kapcsolatban lehetek Petőfi Sándorral - bár erre közvetlen bizonyíték nincs -, ugyanis a Doppler család birtokában van még ma is egy Petőfi-kézirat. Hogy kitől kapták - Petőfitől vagy mástól - nem tudjuk, de abban az időben egy a kézirat nem volt "árucikk", amit az árverésen meg lehet venni, mint manapság. A kéziratot költő adja barátsága, tisztelete jeléül. Lehet, hogy Petőfitől kapták...? /12/

Egyszóval a ház kapuja nyitva állt a kor szelleme előtt, ahol pezsgő zenei élet folyt, ahol találkoztak egymásnak Európa legnagyobb művészei, az új zenei irányzatokat meghatározó egyéniségei, és ebben az olvasztó téglében alakult a múlt századi magyar zene, a magyar opera.

Íme a vers:

Fönséges éj !..... Pefőfitől

Fönséges éj !
 Az égen tündökölve ballag
 A nagy hold s a kis esti csillag.
 Fönséges éj !
 A harmat csillog a gyep bársonyán,
 Bokor sátrában zeng a csalogány
 Fönséges éj !
 Az ifjú mostan megy szeretője után
 S most megy gyilkolni a zsvány
 Fönséges éj !

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 12/ Családi dokumentumok

Liszt Ferencsel való barátságukat a kölcsönös megbecsülés, elismerés jellemezte. Mind Doppler Ferenc, mind Liszt Ferenc tisztelték egymás tudását, tehetségét; ez főleg Doppler számára volt fontos hiszen, akkor már Liszt elismert, vezető személyisége volt Európa zenei életének. Első alkalommal 1854. december 1-jén találkoztak amikor a Doppler testvérek koncertet adtak Weimarban, ahol Liszt megkérte Doppler Ferencet, adja át üdvözlését Erkelnek.

...Amilyen kivételes öröm tölt el minket a sikeres koncert - utainkon, olyannyira várjuk a bensőséges órákat, hogy a közeledbe visszatérhessünk.... Liszt megbízott, hogy a következő levelemben sokszor üdvözljelek. Mindig nagy szenvedéllyel beszél Magyarországról. Weimarban úgy él mint egy kis király...
/2/ - írja Ferenc Erkelnek.

Doppler Ferenc Liszt Esztergomi Miséjének ősbemutatóján működött közre, és erősödött meg benne a Liszt iránti csodálat és elismerés. Majd Liszt Koronázási Miséjén való részvétele is ezt a hitét erősítette, amit Ábrányi Kornélhoz írt levelében úgy fogalmaz meg, hogy "*Liszt műveiben, a legegyszerűbb eszközökkel és formával a legnagyobb hatást tudja elérni.*" /2/ Lisztnek jól esett Doppler vallomása művészetéről, és megkérte, tudósítsa öccsét Liszt Edét (Edward) a Koronázási Mise pécsi nagyszerű bemutatójáról. Liszt a Koronázási Misét a "*legmagyarabb*" művének tartotta, amit I. Ferenc József királlyá koronázása alkalmából írt és ősbemutatója a Mátyás templomban volt a Kiegyezéskor, 1867-ben.

Egy alkalommal Liszt megkérte Ferencet, hangszerelje meg zenekarra, a zongorára írt Magyar Rapszódákat, mert tudta, hogy mennyire ért a zenekarhoz és bízott a kitűnő muzikus tehetségében szakmai tudásában. Ferenc örömmel vállalta a megtisztelő feladatot. A hangszerelési munkák 1857-1874-ig

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

tartottak és végül a 14. a 12. a 6. a 2. a 9. Rapszódia került meghangszerelésre. Liszt már a munka elején elismerését fejezte ki egy levében, amit August Anton bárónak írt és kérte, hogy köszönete jeléül egy értékes gyûrût adjon át Dopplernek. A meghangszerelt Rapszódiaikat aztán folyamatosan Pesten mutatták be zenekari koncerteken. Annak ellenére, hogy Ferenc saját munkáját csak szerényen értékelte - hisz maga is csendes szerény ember volt - , Liszt a kiadón keresztül küldött neki 50 dukátot, tiszteletdíj gyanánt. Doppler 1874. augusztus 14-én írt levelében köszönte meg Lisztnek ezt nagyvonalúságát. ..." *az én közremûködésem az Ön csodálatos Magyar Rapszódiainak meghangszerelésében olyan csekély, hogy remegve vettem ezt a tiszteletdíjat, amiben részesítettek. Felemelõ érzéssel gondolok még ma is azokra a napokra vissza, amikor az Ön jóvoltából különlegesen kitüntetett bizalommal olyan alkalom kínálkozott, hogy ezzel a drága hazai forrással a legmélyebb bizalommal viseltethetek...."* Doppler Ferenc egy Balladát komponált Bajza költeményére melyet Lisztnek ajándékozott. Errõl egy levélben értesülünk, a mû bemutatójáról Haynald püspök értesítette Lisztet.

Érdekes epizód adódott a magyar zenetörténetben a múlt század közepén Richard Wagnerrel, aki többször megfordult a Doppler háznál. Reményi Ede hegedûmûvész, aki Dopplerék kortársa volt, mint elõadómûvész szintén ismert volt Európa szerte de Amerikában is. Görgey tábori hegedûseként részt vett a szabadság harcban. A megtorlás idején emigrálnia kellett, így az USA-ban telepedett le. Késõbb visszatért, Wagner és Liszt weimari köréhez tartozott. Ő fedezte fel a fiatal Brahmsot - több éven keresztül hangversenyeztek - és mutatta be Lisztnek Weimarban. 1860-ban amnesztiát kapott és visszajött Magyarországra. Kiváló hegedûmûvész mûködése mellett nagyon jó szervezõi készsége is volt. Az õ kezdeményezésére és anyagi hozzájárulásával állították

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelrõl és koráról 9/ D'Isó Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

fel a Petőfi és Széchenyi szobrokat. Mint Wagner jó barátja lépéseket tett az akkor éppen nehéz időket élő zeneszerző Budapestre való telepedése érdekében. Wagner - aki ekkor Bécs mellett lakott igen rossz körülmények között, súlyos anyagi gondokkal - ide költözött volna, ha akadnak mecénások akik támogatják zeneszerzői működését. Ebben az ügyben járt el Reményi a magyar arisztokráciánál, de sajnos eredménytelenül. Vajon hogy alakult volna a magyar zenetörténete, ha Wagner itt él és működik Budapesten? /10/

Károly barátsága Brahms-szal a későbbi évekre tevődik, amikor Stuttgartban mint karmester tevékenykedett. Brahms műveinek dirigálása kapcsán leveleztek és kérte ki tanácsát műveivel kapcsolatban. /3/

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

5. rész

Wien - Stuttgart

Bécs

A NZfM (*Neue Zeitschrift für Musik*) tudósítója így ír 1858 május 21-én: ... *Doppler Ferenc karmester mielőtt elment volna a Bécsi Udvari Színházhoz, egy búcsúkoncertet adott a Nemzeti Színházban. "...Az öt magyar operája által a nemzeti operát megteremtő zeneszerző egy búcsúbanketten vett részt, ahol egy értékes serleget kapott barátaitól emlékül..."/12/*

A Nemzeti Színház 1. fuvolási állását növendékének, Nikolits Sándornak (1834-1895) adta át. Ezek szerint valahol taníthatott, lehet, hogy magánövendéke volt, de valószínűleg a már működő Nemzeti Zenende tanára is lehetett.

Mielőtt elfoglalta volna az Udvar operai állását, rövid ideig a "Theater an der Wien"-ben mint zeneigazgató működött; ez az állás tulajdonképpen ugródeszka volt további bécsi karrierjéhez.

Annak ellenére tehát, hogy a Doppler fivéreket igazán bensőséges kapcsolat fűzte Magyarországhoz, ezen belül az ő Nemzeti Színházukhoz, amit a "száműzetésből" /2/ Erkelnek írt levelei igazolnak, a továbblépés, a karrier érdekében elfogadtak külföldön felkínált állásokat.

1858 februárjában Ferencet szerződtette a Császári Udvari Operaház intendánsa mint szólófuvolást és másod balett-karmestert, így április elsejétől munkába állt Bécsben.

Meg kell jegyeznem - és ez leveleiből is kitűnik -, hogy eleinte

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 12/ Családi dokumentumok 19/ NZfM

Ferencnek úgy fuvolásként, mint karmesterként közel sem volt olyan nagy sikere Bécsben, mint Pesten. A magyar közönség vágya és szeretete, a nemzeti opera iránt rajongást szült, Erkelnek és Károlyval együtt ők voltak az egyedüli nagyságok, a pesti zenei élet prominens képviselői és joggal élvezték az ezzel járó hírnevet a közönség szeretetét. Bécsben ez nem így volt. Bécsben - mint Európa kulturális központjában - a világ minden tájáról sok híres művész érkezett, fordult meg, a bécsi közönséget nem érdekelte Magyarország, a magyar nemzeti opera (10 évvel a szabadságharc után), és ezt nem is titkolták. Ferenc így ír Erkelnek 1861 januárjában: *"... Ez a rideg gyűlölködő magatartás, amellyel Magyarország ellen fordulnak és ezt nyíltan és direkt módon ki is fejezik, igen fájdalmasan érintenek. Már többször volt nem éppen kellemes jelenetem ez ügyben olyan személyekkel, akik nem voltak tekintettel intelligens állásukra, és semmilyen érzés vagy hasonló nem nyilvánult meg bennük..."/2/*

Az osztrák közönség számára a magyar opera, mint olyan jelentéktelen volt. Csupán egzotikus érdekesség ez számukra, amit illik megnézni - de éppen ez volt az az élmény, ami később sikereiket megalapozta. Ferenc leveleiben mind jobban kitűnik a magyar haza iránti vágyódás, a honvágy a Nemzeti Színház után, a magyar barátok után. Bécsi állása mellett gyakran visszajár a Nemzetibe, fiatalkori sikereinek színhelyére, vendég karmesterként. Itt jól érzi magát, szeretik, pályatársai tisztelik. Gyakran segít a pesti zenekari vezetésnek, akár hangszerekkel, kottákkal vagy egy új dobfelszerelés beszerzésével.

A bécsi közönség lassan hozzászokott a magyar zenéhez, a Kiegyezés is meghozta jótékony hatását, és Ferenc már lelkesen írt Erkelnek: *...A bécsi opera zenekar ismeretlen okokból már szimpátiát mutat irántad és a Te műveid iránt. Az én szerény*

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

művem, az Ilka ezeket az embereket jobb belátásra bírta a magyar zene iránt. A bécsi közönség igazi lelkesedéssel néz a magyar zene fogadása elé..." Ferenc lépéseket tett ugyanis a Hunyadi László bécsi bemutatása érdekében, ami később mégis meghiúsult.

Maria Wilt, korabeli híres énekesnő, aki gyakran lépett fel Budapesten is, arra törekedett, hogy Erkel Hunyadi Lászlóját Bécsben bemutassák. Ő és Ferenc próbálták az intendatúrát rávenni a bemutatóra. Ez eleinte sikeresnek tűnt, és az igazgatóság érdeklődést mutatott az Erkel opera iránt. Értesítették Erkelt, hogy sürgősen fordítassa magyarról németre az opera szövegét, ami Erkelnek tetemes összegbe került, és minél hamarabb küldje ki Bécsbe. Ez megtörtént, de egyre teltek a hónapok és az igazgatóság mégsem akarta kitűzni a bemutató időpontját.

Egy idő után Erkel egy keményhangú levelet ír a bécsi Opera igazgatóságának, melyben kérte költségei megtérítését. Ebből persze semmi se lett, sőt a partitúrát is nagyon nehezen kapta vissza. /8/

Hogy mi volt az oka az intendatúra visszatáncolásának, azt csak sejtethetjük.

A bécsi operának számos balettet is komponált Ferenc, ezeknek már nagy sikerük volt. Így a "Londoni Kéményseprő-t" 53 alkalommal adták elő. Ez akkor nagyon nagy szám volt.

1862-ben Ferenc operáját a Wandát magyarról németre fordították és bemutatták Bécsben. Párizsból is érkezett ajánlat, amit azonban kétkedéssel fogadott:..." *Engem is biztattak, hogy a Wandát Párizsban az Opera Lyrique-ben bemutatják... de bizonyára ott is éveket kell várni, mint itt Bécsben, amire a hírnév kialakul..."* Végülis tizenötösör ment a Wanda Párizsban, mindig telt ház előtt /3/.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

A Wanda lengyel nemzeti opera, valóságos lengyel történelmi tárgyra épül, amit időnként bizonyos emberek félremagyaráztak, és ez sok kellemetlenséget okozott Ferencnek. *"... Sajnos már többször tapasztaltam, hogy minden opera, amiben valami nemzeti színezet van, kételyeket ébreszt. Ezért most olyan szövegkönyvet keresek, amelyet nyugodtan el lehet bárhol játszani..." /2/*

Így született 1869-ben bibliai tárgyú operája, a Judith, amelynek ősbemutatója 1870 december 30-án volt a Hofoper-ben. A siker nem volt olyan nagy, mint a fiatalkori operáinál. Erről így írt Erkelnek: *"Remélem, örömmel fogadod a hírt, hogy egy új operát fejeztem be éppen. Az anyaga bibliai tárgyú és az ünnepelt költő, Mosenthal írta. Az opera címe Judith, és négy felvonásos..."*

Közben Ferencet előléptették első és egyedüli balettigazgatónak. Erről így írt: *"... Január elsején betöltött állásomban nagyon sok dolgom van, de ahogy ismersz, a színházi munka az életemem, és büszkén vallom, hogy ugyanúgy, mint 30 évvel ezelőtt, ugyanazzal a kedvvel és szeretettel, lelkesedéssel csinálom művészi kötelezettségeimet..." /2/.* Kedves szeretetreméltó szerénységével sok barátra lelt nemcsak Pesten, Bécsben is.

A bécsi évek alatt is rendszeresen koncerteztek öccsével, de ezekről kevés adat áll rendelkezésünkre. Erkelnek írt levelében említést tesz egy grazi koncertről, amit leánya, Hermina betegsége miatt le kellett mondani, és ahová Károly már elutazott, de szó volt már korábban prágai fellépésről is. 1869 február 23-án Stuttgartban játszották az op. 35-ös Magyar Fantáziát.

1865-ben a bécsi Zeneművészeti Főiskola fuvola professzora lett. Ezt az állását mindvégig megtartotta.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

Tanítványai - két kivétellel - nem voltak jelentős fuvolások. Ez a kivétel a magyar Nikolits Sándor a Nemzetiből és Roman Kukula, aki követte őt a bécsi Operában az első fuvolási helyen, majd később tanársegédje lett ugyanitt a Konzervatóriumban, ahol Doppler Ferenc halála után 1914-ig tanított.

1874 július 8-án Cosima Wagner arról írt naplójában, hogy Doppler Ferenc Bayreuthba látogatott. Sajnos a feljegyzésből nem derül ki pontosan, hogy milyen alkalomból, de valószínűleg vezényelt - így tehát az világosan látszik, hogy Doppler Ferenc még mindig kora jelentős művészei közé tartozott: *"...Szerda, 8-a, Doppler karmester látogatása Bécsből. Este Doppler úr koncertje, Istenek Alkonya..." /20/*

Egyre inkább panaszkodik betegségéről (asztma és krónikus bronhitis). 1879-ben Bad Reichenhallban volt kúrán, betegségéről így írt: *"Az állapotom javul, de ez még messze nem olyan, amit én tartósan szeretnék..."* Pontosan betartja az orvos, dr. Cammerer utasításait, de komoly javulás nem lett.

Hosszú szenvedés után saját házában, a Bécs melletti Hinterbrühlben (ma Bécs egyik kerülete) hunyt el 1883 július 27-én. Leányági leszármazottjai, a Schier-család sarjai ma is itt laknak

A Wiener Neuer Freie Presse és a Wiener Zeitung jelentetett meg gyászjelentést haláláról.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza
4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása. 20/ Cosima Wagner: Die Tagebücher

Stuttgart

Copyright by Gyula Csetényi 2002

1862 októberében Doppler Károly is állást kapott a bécsi Hofoperben, de nem tudott ott sokáig megmaradni, és hamarosan felmondott. Elhagyta Bécset és Stuttgartba ment, ahol nagy sikereket ért el.

1865-ben meghívást kapott próbadirigálásra a stuttgarti Operába, ahol 1865 szeptember 1-től kinevezték első karmesternek és zeneigazgatónak. Erről így írt "... itt ebben a városban megtaláltam magam, mint opera karmester, a bérleti koncertek vezetője, mint zeneszerző, tanár a királyi konzervatóriumban..." /3/

1867-től kinevezték udvari karmesternek.

1890 októberében ünnepelte stuttgarti tevékenységének 25 éves évfordulóját, 1895 szeptemberében pedig 50 éves karmesteri jubileumát. A jubileum alkalmából több kitüntetést, elismerést kapott, és hosszabban nyilatkozott a *Stuttgarter General Anzeiger*-nek.

Köztudottan alapos, szerény, lelkiismeretes, megbízható karmester volt. Külsőre nem magas termetű, egyszerű megjelenésű, de ha dirigálni kellett, hagyta lendülni karmesteri pálcáját. A színházi intrikákhoz nem volt hozzászokva, nehezen viselte a bántásokat. /1/

Mint zeneszerző a stuttgarti évek alatt keveset komponált, de több színpadi műhöz, ünnepi játékhoz írt zenét. Egy sereg operának elkészítette a zongorakivonatát. A konzervatóriumban hangszerelés tanárként működött. Tanítványai közül két ismertebb zeneszerző mondhatta tanárának.

1900-ban, pár nappal felesége, Louise Kobler halála után, - akivel több mint 40 évig boldog házasságban élt, és aki egy megfázás utáni tüdőgyulladásban halt meg, éppen felesége

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lehner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

temetése napján ő maga is elhunyt. A fájdalom felesége elvesztése miatt nem sokáig hagyta élni. Egy fiú és három lány gyászolt a szülők sírjánál, a stuttgarti temetőben, ahol ma is nyugszik. Mind a négy kitűnő zenész.

Doppler Ferenc egyik lánya Clotilde, zongoratanár volt Budapesten, a másik - Ilka - pedig korrepetitor. Erzsébet leszármazottja később a Lechner családdal kerül házassági kapcsolatba. Így a híres múlt századi építész Lechner Ödön a Doppler család leszármazottja is./1/.

Károly gyermekei is folytatták a családi hagyományt. Doppler Károly Árpád 1857-ben született Budapesten. Az Árpád nevet használta, a stuttgarti Konzervatóriumban tanult, és később itt tanított zongorát, 1889-től a Stuttgarti Udvari Opera kórus vezetője lett. Felesége Rosa Hörner a híres Danzi-család leszármazottja, így a két zenész dinasztia összeházasodott. /1/ Árpád 1927-ben halt meg. Három leánytestvére közül Cornelia énektanár lett a Konzervatóriumban, Ilka zongora tanárnő, Olga pedig színésznő volt az Udvari Színháznál, Stuttgartban. Árpád fia, Ferenc (akinek felesége a ma Stuttgartban élő Mária Doppler) a Stuttgarti Színház Zenekarának első hegedűse volt, a közelmúltban hunyt el (1979).

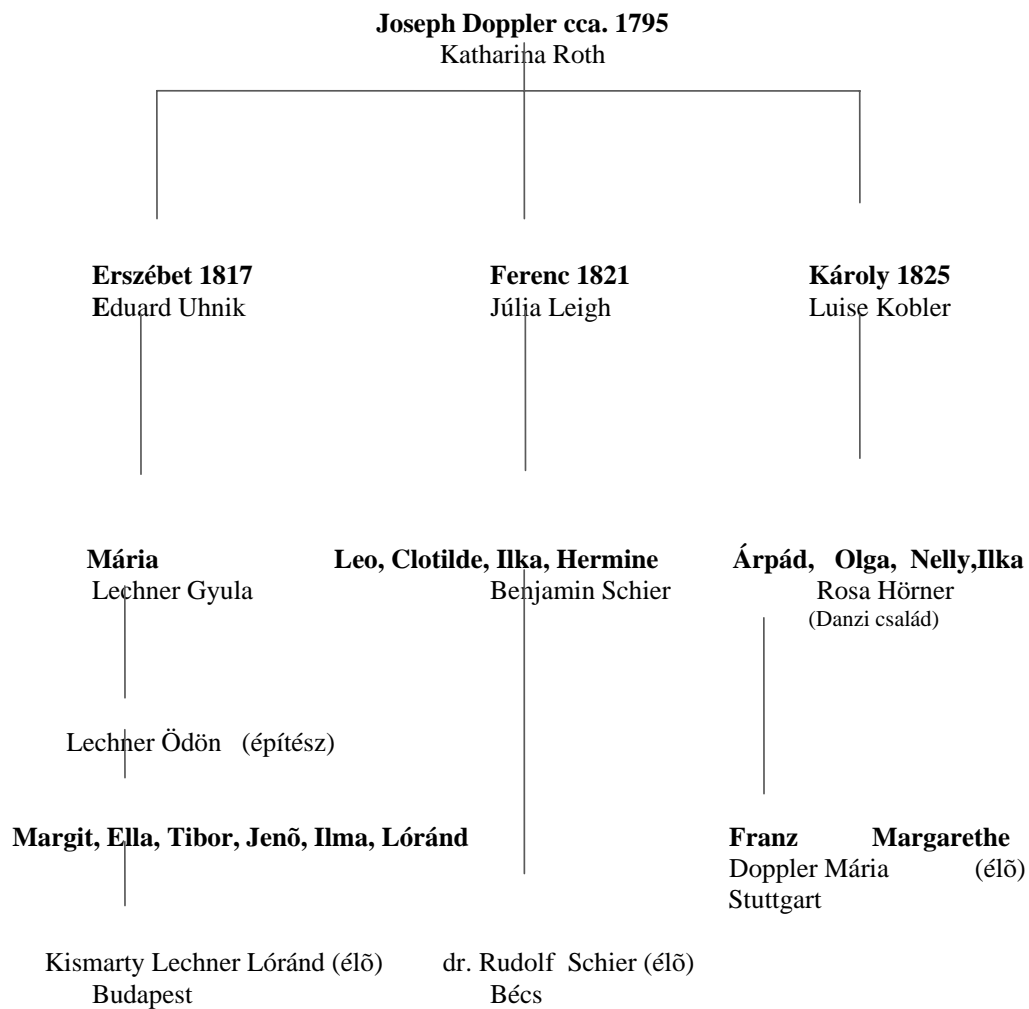
A pesti Nemzeti Színházban, Liszt kezdeményezésére, egy reliefen volt látható Erkel Ferenc, Doppler Károly és Doppler Ferenc portréja, sajnos nem tudni hová került, mi lett vele...

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza
4/Filharmoniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

III. rész

A Doppler család származási táblázata

Magyar - Német ág /5/

IV. rész

Doppler-testvérek és a magyar nemzeti opera

A XIX.sz. elejére megérett a helyzet a magyar nemzeti opera megteremtéséhez. Elindítója a reformkor volt, összefügg annak hazafias szellemével, a magyar önállóság gondolatával, a nemzeti öntudat, a hovatartozás, a „honna jöttünk” kérdésével. Előtérbe került a magyar történelem kutatása, a hősi korok elemzése, ennek drámaisága adja a forgatókönyvek tartalmát. Az írók, költők szívesen fordultak a múlt eseményeihez, hiszen érdeklődés volt a polgárság részéről, amely most már minden áron magyar akart lenni - bár Pest-Buda-Óbuda lakóinak 3/4 része német származású - de mégis szívesen hallgatta a magyar múlt hősi történeteit, operáit, dalműveit és ezzel azonosulni is tudnak. A zeneszerzők céltudatosan dolgoznak a magyaros stílus kialakításán, ez esetben az éppen kialakult verbunkos adta az alapot, az új nyelvet.

A verbunkos (Werbung) a XVIII.sz. végére alakult ki, a katonai toborzásoknál használt táncok zenéje. Ez a stílus egyet jelentett akkor a magyar zenével. Az első igazán átütő sikerű opera Ruzitska József "Béla futása" volt. Ebben a műben még a vegyes magyaros-olaszos-németes nyelvezet dominál - bár a hazai közönség az első magyar operát ünnepelte benne, - a húszas évektől a hatvanas évekig műsoron volt.

Sokat segített ehhez a "magyar nóta" kiteljesedése is, ami összefüggött szintén a nemzeti érzéssel, ezzel is kifejezésre jutott

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

a németellenesség, a Bach korszakkal szembeni ellenállás.

Egressy Béni zeneszerző és librettó író, Szénfy Gusztáv, Simonffy Kálmán, Szerdahelyi József, Szentirmay Elemér - hogy csak a legfontosabbakat említsem -, tudatosan törekedtek arra, hogy a világi dalirodalmat megteremtsék és ezt kitűnő érzékkel a színpadra állítsák. Közben megteremtődött a magyar dráma és prózairodalom: Szigligeti Ede, Katona József, Egressy, Czanyuga, Tóth Ede, Jókai adták a dalművek, operák szövegkönyveit. Így minden készen állt, hogy megszülessék a magyar opera, de mindehhez kellett egy tehetséges vezető egyéniség, aki összefogja és kialakítja azt.

Ez a személy Erkel Ferenc volt, aki 1837-ben a megnyílt Nemzeti Színház igazgatója lett. Ő a XIX.század legnagyobb magyar opera szerzője. Neki jutott az a szerep, hogy céltudatos munkával megteremtse a nemzeti operát. Munkássága felöleli majdnem az egész századot.

Zenei tanulmányait Pozsonyban végezte, majd Kolozsvárra kerül "Klavier tanárnak" - itt alkalma volt kitűnő muzsikussal találkozni, itt érték az első benyomások a dirigálás és tanítás terén. 1853-ban, közösen Doppler Ferencsel és Károllyal valamint még nyolc neves muzsikussal, megalapította a Filharmóniai Társaságot. 1875-89 között a Zeneakadémia igazgatója volt.

A Doppler testvérekkel mindvégig igen jó kapcsolatban volt. Erkel részéről az elismerés nemcsak a kitűnő hangszeres művészeknek szólt, hanem a zeneszerzőknek, a dalműíróknak, a balettszerzőknek, a barátoknak, akik mindig készen álltak, ha a színháznál valamiben segítségére lehettek neki. A közösen komponált "Erzsébet" opera is bizonyosság arra, hogy egymás tehetségét elismerték. Erkel nem szégyellte, hogy egy plakáton szerepel a Doppler testvérekkel. Doppler Ferenc Erkel több művének társszerzője is volt. A két testvér atyai barátsággal

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isöz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

tekintett Erkelre és ez a barátság Dopplerék külföldre távozás után is megmaradt Sőt minden erejükkel segítették az Erkel operák külföldi bemutatóját.

A közös munka meghozta gyümölcsét, mert 1847-ben bemutatták Doppler Ferenc operáját a "Benyovszky"-t majd 1848 december 29-én az Ilkát", 1850-ben a "Wandát", 1853-ban a "Két huszárt". Károly művei, a "Gránátos tábor"-t szintén 1853, a "Vadon fia"-t 1854-ben, került színre. Operáinkban a hazafias, forradalmi érzés erősen dominál, így a hatóságokkal itthon és külföldön megüölt a bajuk. A Benyovszkyt a hatóságok követelésére kellett pár előadás után le venni a műsorról. Később "Afanázia" címmel kicsit átformálva, újra műsorra tűzték. Az "Ilka vagy a huszártoborzó" című daljátéka úgy játszotta ki a Bach-korszak cenzorainak éberségét, hogy a kerettörténetet a napóleoni háborúk idejére teszi, - s miközben a társadalmi békét hirdeti az uralkodó és a nép között, bőséges teret ad az elnyomott hazafias érzés, verbunkos táncaiban és dalaiban való kifejezésére. A kritika az Ilkát "olasz opera magyar kosztümben" kifejezéssel jellemezte és elmarasztalta, de ennek ellenére sikeres volt a közönség körében, Bécsben és Párizsban is többször játszották. 1904-ig 104-szer ment a Nemzeti Színház-ban. (Legutóbb 1999-ben adták elő a III. kerületi Művelődési Ház szervezésében). /8/ Ezek a művek kifejezetten magyar vonatkozásúak (kivételesen a Wanda), a magyar operairodalom részei, és - Erkel operáihoz képest - nem is kevés számú. Így a nemzeti opera megteremtésében ők is kivették részüket. Zenéjüket elsősorban a verbunkos hatja át, de erős hatással volt rájuk Erkel hangvétele is, bizonyos reminiszenciák fedezhetők fel műveikben úgy a dallamkezelésben, mint a hangszerelés tekintetében. Erkel művészetét azonban egyetlen kortárs operaszerzőnek sem sikerült túlszárnyalni, így a kor több magyar szerzőivel együtt, Dopplerék is a második vonalat képviselték.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isó Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása

V. rész

Doppler Ferenc levelei Erkelhez.

Az Erkelről szóló sok dicséret: hogy kiváló dirigens, a nemzeti opera megteremtője, remek komponista, zongoraművész stb. mellett, bizony hangot kapott mások véleménye is, hogy mogorva, lassú, szófukar, magabazárkózó, rosszindulatú, nehezen megnyilatkozó, hogy kisajátítja magának a nemzeti opera megteremtését, tudatosan némítja el a többi hazai dalműszerzőt, a kórus nem jó, a zenekart minősége nem megfelelő, - stb.

Mosonyi Mihály kortárs zeneszerzővel, igen meleg barátságban volt eleinte, később azonban mind jobban elhidegültek egymástól - a művészi féltékenység ütötte fel a fejét köztük és igen rossz viszonyba kerültek. Mosonyi többször kritizálta újságcikkeiben Erkel művészi tevékenységét, s ő mint nagy Wagner rajongó elégedetlen volt a zenekar teljesítményével. Tetézte ezt az is, hogy a Bánk bán bemutatója rendkívüli sikert hozott Erkelnek, ugyanakkor a bemutató után röviddel Mosonyi "Ünnepi nyitányát" játszották kevés sikerrel, és a "Szép Ilonka" c. darabját le kellett venni a műsorról. /8/

Hogy az Erkel ért sárdobálás, hogy nem engedi ki a kezéből a nemzeti opera megteremtését, tudatosan elnémítja a kortárs zeneszerzőket - nem volt igaz, amit fényesen bizonyít a Nemzeti Múzeum tulajdonában lévő 23 Doppler Ferenc levél, amit Erkel Ferencnek írt 1854 és 1881 között.

Első levele 1854-ben Brémában íródott; a Doppler-testvérek

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása

éppen turnéztak ott, amikor Liszt Ferenc megkérte, hogy a *"nevében is köszöntse Erkelt, ő mindig olyan szenvedéllyel beszél Magyarországról"*. (ti. Liszt, - írja Doppler Ferenc).

Ebben a levélben külön szabadságot kértek, további kinttartózkodásra akkor, amikor emiatt nem vettek részt az első(!) filharmóniai koncerten. Természetesen Erkel hozzájárult ehhez. Aznap Charlottenburgban a porosz király előtt játszottak, Meyerbeer kísérté őket zongorán. /2/ *"Meyerbeer igen közvetlen, szeretetreméltó ember - aki nagyon érdeklődött Erkel és művei iránt. Nagyon fellelkesült, amikor elmondtuk neki milyen nagy fáradtsággal tanítottuk be a Prófétáját"/3/*

Közben Doppler Ferenc Bécsben kapott állást, így a következő levél már Bécsből íródott 1861-ben, újév napján elsőnek küldte jókívánságait, majd megemlítette, hogy milyen figyelemmel kíséri a magyar ügyeket és írta: *"Neked, ki jól ismered állásponyomat a nemzeti ügy dolgában, nem kell külön megemlítenem"* - annál szomorúbb tapasztalata volt Bécsben, ahol az ellenségeskedés óriási és ebből kifolyólag *"több kellemetlen jelenetem volt."/2/* Ezidőtájt mutatták be a Bánk bánt a Nemzeti Színházban, ahol még Károly öccse fuvolázott és szükség volt még egy piccolóra a "Tiszaparti" jelenethez - a hangszerről Ferenc gondoskodott és küldte el Bécsből.

"Amikor megtudtam, hogy mire kell neki, fájdalmasan nyilallt szívemen keresztül: miért nem adatott nekem is, hogy közreműködésemmel a többiekhez hasonlóan én is hozzájárulhassak ezen feltétlenül felette érdekes és szellemes zeneműnek, legújabb művednek bizonyára nagyszerű sikeréhez."/2/ Érdekes, hogy mikor fellelkesült a hazai dolgokon, a nemzeti eszméről írt, vagy Pestre emlékezett vissza, mindig magyarul írta alá nevét levelei végén.

1863 január 3-i levelében láthatjuk, hogy Erkelnek mindenre

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

kiterjedő figyelme nem került el Doppler Ilkájának pesti előadását, december 31-re tették, ami a legrosszabb időpont színházi szempontból. Erkel erélyes felszólalásának köszönhetően más dátumot kapott. /8/ E jóindulatú gesztusért köszönetet mondott Doppler. Hallja, hogy télen Párizsban a Hunyadit fogják játszani s ezt Szemere Bertalanné - aki férjével a száműzetés napjait töltötte Párizsban - segítette, igyekezett közbenjárni a mű előadásáért. Dopplert is bízatták, hogy a Wandát Párizsban a Théâtre Lyrique-ben adják majd elő, de tartott tőle, hogy úgy jár, mint Bécsben, ahol pár évig várt, mire színre került és a nagy siker ellenére - csak 15 alkalommal játszották - le kellett venni a mûsorról, *"mert a lengyel nemzeti ügyek, a lengyel dallamok nem minden fülnek tetszetek; "...és hogy a nemzeti színezetű operák minden alkalommal kifogásoltatnak"*. Ezért semleges témát keresett és bibliai tárgyú művön kezdett dolgozni. /2/

Közben az Ilka Pesten mûsoron volt. Erkel ügyelt arra, hogy akkor tűzzék mûsorra, amikor nagy közönségre számítanak. November 25-i levelében Doppler köszönte és háláját fejezte ki Erkelnek, hogy a kiemelt időpontokban játsszák. Pár hónappal később, április 9-én írta: *az én szerény művecském az Ilka immár kedvező véleményt csikart ki az urakból (ti. Bécsben), akiknek eddig nem igen volt bizalmuk a magyar zene iránt"*. /2/

Ebben az időben a bécsi közönség már szívesen vette a magyar zenét, lelkesedése, fogékonysága, alapállása már más volt, mint korábban. Persze ne felejtkezzünk el, hogy közben megtörtént a Kiegyezés. Doppler lépéseket tett a Bánk bán bécsi bemutatására. Ez eleinte jól haladt. Hellmesberger és társai - akik hangadók voltak Bécsben egy-egy mű bemutatásában - , elragadtatással nyilatkoztak a Bánk bánról. 1868 december 30-án Doppler csak annyit írt, hogy *"végre meg lehetett értetni ezekkel a művészekkel, hogy van a zenében nemzeti stílus is"*. Hogy ezután

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

végül nem került Bécsben a Bánk bán bemutatásra ennek több más oka is volt.

1874 július 1-én írt levelében lelkesedett a Brakovics c. Erkel opera bécsi színrehozatalán. A tárgya nem politikai, mindenkinek tetszik. Tanácsokat adott Erkelnek, hogy kiket kellene mozgósítani az ügy érdekében. (Ismerve Erkel biztos, hogy semmit se tett .)

A Névtelen hősök bemutatásának híre Dopplernek ismét alkalmat adott a levélíráásra. 1880 december 25-én megköszönve Erkel levelét, egyben gratulált működésének 50 éves jubileumára. Röviden jelezte, hogy egészségileg nincs rendben, csak színházba és a konzervatóriumba megy. Gratulált Erkel legújabb művéhez és rátért a "nemzeti dalműre", majd így folytatta: *"Milyen nagyon örvendenék, ha olyan szerencsés lennék, hogy e művet láthatnám s hallhatnám s újra lelkesednék műveden, épp úgy, miként évekket ezelőtt egyedül a Te nemzeti műveid bátorítottak s lelkesítettek engem arra, hogy ez ösvényen keressem boldogulásomat: s én az elért szerény eredményeket főleg a Te szeretetteljes pártfogásodnak köszönhetem. Íme, közel 23 esztendeje annak, hogy sorsom Tőled elragadott, de ez idő az irántad s génusod iránt táplált tiszteletemet bizonyára nem kisebbítette, hanem még fokozta s epedve várom azt az órát, melyben legújabb művedet hallhatom és csodálhatom."/9/*

Doppler rendkívül érdekes és tartalmas leveleiről még csak annyit, hogy árad belőle az Erkel iránti szeretet és a pesti évek emlékének nosztalgiája.

1865-ben az Erzsébet c. alkalmi opera adott lehetőséget egy újabb levélíráásra, ahol megköszöni Erkelnek az opera tiszteletdíját, majd így folytatta: *"majd minden pesti levél, minden baráti megemlékezés boldoggá tesz, mennyivel inkább érzem e boldogító érzetet, amikor olyas valaki gondolt szeretettel rám, aki iránt oly változhatatlan tisztelettel viseltetem, mint Irántad!" /9/*

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

Pestről való távozásának 10. évfordulója alkalmából 1868 december 30-án így írt: *"10 esztendeje, hogy sorsom töletek elsodort s nem lazultak meg azok a kötelékek, melyek 17 éven át hozzátok fűztek, s ez évben kétszer egymás után történt látogatásom után új vágyódás tölti meg szívemet azon nekem mindig drága hely után, ahol és oly boldog órákat töltöttem"../9/* Utolsó ismert levelét két évvel halála előtt írta 1881 május 14-én. Ebben köszönetet mond direktor Erkel Sándornak, hogy lányát Ilkát szerződtette korrepetitornak a színházhoz, majd így folytatta: *"e pillanatban felmerülnek szemeim előtt ama boldog idők, amikor éppen 40 évvel ezelőtt én oly drága, szeretetteljes otthonra találtam és művészi munkásságom támaszt lert"../9/*

Látható a hálás ragaszkodás az atyai barát iránt, az oly kicsinyes vádaskodások, amelyeket korábban említettem - s amelyek miatt a sajtó is kikezdte Erkel - tulajdonképpen alaptalanoknak bizonyultak.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza
4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

VI. rész

A Doppler - testvérek művészetének kisugárzása

A XIX. század második felére kialakult egy új fuvolaművész típus, olyan, aki egyben zeneszerző és hangszeres virtuóz is. Ilyenek voltak a Doppler-testvérek. Hogy mennyire tudták a hangszert kezelni, az jól látható az Erkel operák fuvolaszólamaiban. (Hunyadi László Nyitány, La Grange ária stb) Ez a stílus a ver bunkosra épült, annak nemesebb változata, amit szívesen használt Beethoven, Liszt és Brahms, hogy csak a legnagyobbakat említsem, de más "fuvolás" szerzők is gyakran komponáltak ilyen darabokat. Kialakult a híressé vált tételpár a "Lassú Magyar és Friss Magyar", divat lett a "magyaros", az "alá ungherese", a "búbánatos pastoral", az "ábránd" a "csárdás", a "rondo all ungherese" ihletésű darabok írása. Ezek nem sekélyes szalonzenék, hanem a kor igényének, a közönség kulturális igényének megfelelő előadási darabok voltak.

Ilyen fuvolaművész-zeneszerzők a következők:

Elsőnek Briccialdi-t említem, akit más néven a fuvola "Paganini"-jének neveznek nem véletlenül, hiszen ő már a Böhm által épített reformfuvolán játszott, és ezt tovább fejlesztette, virtuóz fuvolázása utolérhetetlen volt. Számptalan művet komponált, főleg bravúrdarabokat, fantáziákat, variációkat egy-egy híres opera témájára.

Wilhelm Popp igen termékeny szerző és fuvolaművész, műveinek opusz-száma 500 körül van. Eredetileg zongoraművész volt, de jól fuvolázott, hiszen a hamburgi zenekarnál volt szólófuvolás. Talán lehetett magyar kapcsolata, mert művei mind magyaros ízűek, függetlenül attól, hogy milyen címet adott nekik.

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo : My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/ D'Isósz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókig

11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

Adolf Terschak Nagyszebenben született, szász származású fuvolaművész, aki Bécsben végzett fuvola tanulmányokat, mint művész eljutott a Távolkeletre: Szibériába, Koreába, Japánba, Kínába. Mintegy 200 művet komponált. A sokbillentyűs Ziegler-fuvolán játszott, nagy ellenzője volt a Böhm szisztémának.

Jean Louis Tulou Párizsban született ott is dolgozott, később a Coservatoire tanár lett. Számos "Grand solo"-t, fantáziát komponált. Műveinek száma ca. 130.

Louis Drouet szóló fuvolás a Holland Királyi Zenekarban. Virtuóz fuvolaművész volt ca. 150 művet, stúdiumot írt. Nagy rivárisa volt Tulounak.

Anton Bernhard Fürstenau nagy fuvolás dinasztia egyik tagja. A Drezdai Udvari Zenekarban játszott. Számos koncertkörútát tett Európában, C.M.Weberrel jó barátságban volt. Műveinek száma 147. Írt egy fuvolaiskolát és egy fuvolametodikát is.

Theobald Böhm a fuvola nagy reformátora. Kitűnően fuvolázott. Több koncertkörútát tett Európában. Virtuóz fuvolaművek sorát komponálta: fantáziákat, karakterdarabokat, átiratokat. Könyvet írt a fuvolaépítésről és a fuvolajátékról. Polihisztor, akinek a "Böhm-fuvolán" kívül 150 egyéb szabadalma is volt.

Giuseppe Gariboldi aki utazó fuvolavirtuóz volt. Számtalan stúdium, darab, etűd szerzője. Egy metodikát is közreadott.

Csak a legfontosabb és közismert művészeket említettem, akik ugyanazt az utat járták mint a Doppler-testvérek. Így egész biztos, hogy a Doppler-testvérek külföldi fellépései, működésük hatott a kor szellemére.

Ezeknek a kismestereknek jelentősége igen fontos az európai fuvolaművészetben, mert a **fuvola mint szólisztikus pódiumhangszer végleges teret nyert.**

1/Maria Doppler: Doppler Familienchronik 2/ Doppler Ferenc önéletrajza 3/ Doppler Károly önéletrajza

4/Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve 5/ dr. Kismarthy-Lechner Lóránd családi dokumentumai 6/ Doppler Erzsébet levelei 7/ Lorenzo: My complete story 8/ Bónis Ferenc: Erkelről és koráról 9/D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 10/ Bónis Ferenc : Mozarttól Bartókiig 11/ Adorján András szóbeli tájékoztatása.

VII.rész

Műelemzés

Doppler Ferenc - Doppler Károly: Magyar fantázia op.35.

1. A fantázia, mint műfaj

A hangszeres fantázia igen kedvelt műfaj volt a XVI. században, főleg Spanyolországban, Franciaországban és Olaszországban - a darabok többnyire lanton szólaltak meg. Eleinte motettaszerű darabok voltak, imitációs szerkesztéssel. Jellegzetességük volt a közjátékok akkordikus átvezetése. Ezek a közjátékok aztán bővültek és különböző zenei szakaszokat kötöttek össze.

A barokk zenében Bachnál, Telemann-nál találunk fantáziákat és ekkor éri el a műfaj egyik csúcspontját.

A klasszikus zenében Mozartnál, Beethovennél láthatunk ilyen darabokat. Főleg a szabad formai kötetlenség miatt kedvelték a zeneszerzők. A tételek határai teljesen elmosódtak, a forma improvizatív jellegűvé vált, s egyre inkább előtérben került a virtuozitás.

A romantika idején már végleges formát öltött a fantázia, főleg a zongorairodalomban jelenik meg. Ekkor jellemző volt rá a formai kötetlenség, de dalszerű és festői elemekkel bővült.

A XIX. sz. fuvolavirtuóz szerzői nagyon kedvelték azt a formát, opera parafrázisaik majd mindegyike fantázia alcímmel íródott, de előszeretettel nevezték így lassú-gyors felépítésű virtuóz műveiket is.

2. Doppler: Magyar Fantázia op. 35.

Mint több más kétfuvolás művet a testvérpár ezt is közösen komponálta, - amit 1853-ban mutattak be Drezdában.

Már a címe is mutatja, hogy magyaros műről van szó. Ebben az esetben az itt kialakult verbunkos, mint stílus dominál a darabban. A három részre tagolódó mű palotás, pastoral és csárdás

részekre tagolódnak. Ezek tipikusan magyar "tételek", amiket különböző átvezető részek, kadenciák kapcsolnak össze. Jellegzetessége a virtuóztatás, a tipikusan pontozó verbunkos ritmus, a lassú és gyors részek gyakori váltása még a lassú tételben is.

A darab szerkezeti felépítése (kiadás: Musica RARA - közreadó: András Adorján):

1. Bevezetés
2. Meno mosso
3. Átvezető rész
4. Lento
5. Átvezető rész
6. Kadencia
7. Téma - moderaró
8. Átvezető rész
9. Variáció
10. Átvezető rész
11. Adagio
12. Átvezető rész - Allegro
13. Poco meno
14. Átvezető rész
15. Piu mosso
16. Tempo I.
17. Átvezető rész
18. Finale

A mű részletes elemzése

1/ Bevezetés - Moderato maestoso

A zenekar szólaltatja meg ezt a 10 ütemes bevezetőt G-dúrban. A 10 ütem bővített periódusra tagolódnak, 4+6 ütemre. Az első 4 ütem is két részre tagolódnak 2+2, ami ritmika, dinamika, és karakter szempontjából gyökeresen ellentétesek.

Az első két ütemben a dinamika fortissimo, az artikuláció staccato, és kis nyújtott ritmus jelenik meg, ami induló jelleget kölcsönöz ennek a két ütemnek. A második két ütem pianissimo, legatoartikulációs, ritmusa szinkópás, amitől a karakter lágyabb lesz.

A következő 6 ütem háromszor 2+2+2 ütemre tagolódik. Az első két ütem megegyezik, a periódus elsőfelének 2 ütemével. A második két ütemben az eltérés, az hogy a periódus első felében a 4. ütem G-durban zár, míg a periódus második felének 4. üteme e-moll akkordra érkezik, hogy aztán az utolsó két ütemmel visszavezessen a G-dúrra, amivel a következő rész is kezdődik.

A bevezető rész azonban nem zár le tonikán, hanem a dominánsseptimen nyitva marad. Az utolsó két taktus pianissimo dinamikájú és a nyitva maradt D7 erősen hangsúlyozza a szólóhangszerek belépését.

2/ Meno mosso

Megjelenik a két szólóhangszer kétszer 8 ütemes periódust játszva hol tercmenetben, hol szextben. Az első periódus 4+4 ütem, a negyedik ütemben tonikai zárlat van, a periódus 2. fele domináns, D-durban zár. A második periódus az elsőnek a variánsa, de a két szólóhangszer szólamaiban vannak eltérések. Pl. a 3.5.6.7. ütemben.

Ritmusról a verbunkos elemekre épül: szinkópa, kisnyújtott, triola és annak pontozott változatai, különböző előkéek.

Az első négy ütem harmónia felépítése: G-dúr 1. ütem I. fok, 2.ütem II6, 3.ütem D7, a 4.ütem pedig megint I.fok. A basszusban végig g-orgonapont van. A kíséret dűvöző jellege a csárdásból kölcsönzött elem.

3/ Átvezető rész

Az átvezető rész 7 ütemes 4+3 ütemre tagolódik. A szólóhangszerek most külön-külön játszanak, az első négyütemben a 2. fuvola, a másik háromütemben az 1. fuvola. Az előző rész D-dúr zárása után minden átmenet nélkül B-dúrban indul.

A periódus első négy ütemében az előző rész harmóniaváza és az orgonapont B-dúrban jelenik meg, a karaktere piáno dolce, cantabile, de a fuvola teljesen új zenei anyagot hordoz.

A periódus második felét az 1. fuvola szólaltatja meg, ennek a végén a 7. ütemben rövid kadenciával. Ez a rész g-mollban van, harmónia váza 1. ütem V., 2. ütem I. fok, 3. ütem bővített akkord /IV/ az utolsó negyedben egy bővített / II / akkord szólal meg, ez nyitva marad a következő rész D-dúr indulásához.

4/ Lento

Hatütemes periódus amely 4+2 ütemre tagolódik. A periódus elején a két fuvola egyenlő szerepet tölt be, de mindig felváltva intonálják a témát. A karakter virtuóz ami ellent mond a "Lento" jelzésnek. A 4.ütem már átvezet a periódus második felére egy nagy crescendoval és a szűkített szeptimfelbontásokkal g-mollba modulál.

A második rész karaktere marad virtuóz, de a korábbi legató játékmódor helyett itt trillák és staccato-menetek tarkítják. A kíséret sokkal ritmikussabbá változik, a csúcspont a 4. ütem eleje és az 5 ütem. Dinamikailag itt egy crescendo csúcsára érünk majd diminuendoval érkezünk a az átvezető részhez. Az itt megjelenő motívum egy későbbi témátöredék. Ebben a részben végig d - orgonapont szól a basszusban, az átvezetőrészben is egészen a kadenciáig.

5 / Átvezető rész.

Ez egy rövid átvezető rész. Csak a zenekar játszik G-dúr hangnemben. Egy nagy fokozás után D7 akkordra érkezik, mintegy előkészítve a kadencia kezdetét.

6/ Kadencia

A két fuvola együtt játszik először tercben majd szextben zenekari kíséret nélkül. Később a két fuvola egyenrangú szerepet tölt be, felváltva hozzák a témát, a végén teljesen elválnak egymástól, improvizatív lesz, az első fuvola csak trillázik míg a második egy szabad kromatikus menettel fejezi be a kadenciát. A dinamikai megoldása pianóval indul, majd a 2. ütem után egy nagy crescendoval a fortéra jut, ez a csúcspont, a vége ismét pianissimóban zár.

7/ Téma

Ez a rész hősi indulószerű kezdés után, bokázó jellegű, verbunkos ritmikából áll. A két félperiódus más karakterű. A periódus első és második felének záróütemében mindig ugyanaz a motívum van ezzel fogja egységben az egész periódust.

A két rész dinamikailag és hangnemileg is eltér egymástól. Az első 4 ütem mezzoforte, piano, hangneme g-moll, a második 4 ütem D-dúr.

Az első és a 4. ütemben megjelenő "cisz" hang a verbunkosra jellemző bővített lépést mutat. Az első 4 ütem kíséretében ismét megjelenik a dûvölő kíséret, ami a csárdást idéz! A másik 4 ütemben ez megváltozik, a kíséret "esztámra" vált. A második periódus 4+4 ütemre tagolódik. A két fuvola itt külön-külön játszik egymásnak válaszolva, a második 4 ütemben ezt közösen tercmenetben játsszák. Az első 4 ütemben dolce lágy, éneklő karaktert mutat, a második 4 ütem virtuózabb, játékosabb.

A kíséretben az első 6 taktusban ütemenként változik a harmónia /D-T-D-T-D-T/ majd, a 7. ütemben megjelenik a SD /IV/ fok, amit egy D7-I-D7-I zárlat követ.

8/ Átvezető rész

Az átvezető rész egy periódusból áll, ami 4+4 ütemre tagolódik. A két rész szinte megegyezik csak az utolsó ütemben van eltérés. A periódus mindkét fele B-dúrból g-mollba modulál. E 8 taktus alatt több karakter is megfigyelhetünk: induló, catabile, pianissimo, fortissimo, játékos staccato, dúr-moll váltás stb.

9/ Variáció

Ez a variáció az előző téma (7) variációja. 2x8 ütemes periódusból áll, a hangnem itt is B-dúr és g-moll. A tempó az előzőhöz képest egy kicsit gyorsabb, a két fuvola virtuóz szerepre vállalkozik terc- és szextmenetekben, kivétel a 6.7. és a 8. ütem, ahol ellentétes a dallamvezetés. A dinamikai megoldásra itt egy óriási crescendo jellemző, a pianissimotól a fortissimóig. A kíséret sűrű esztámra változik, kivéve az 5., 6. taktust, ezzel mint egy jó tartást és a virtuozitást segítő ritmust ad.

A témában az akkordok: D-dúr I - V - I - V - I - V - I - VII - I

A variációban az akkordok: D-dúr I - V - I - V - I - V - I - I az akkord funkciói meg egyeznek.

A második periódus harmóniaiilag csak 4., 6. és a 8. ütemben van eltérés, ám funkcionálisan ez is megegyezik a téma második periódusával, csak a 8. ütemben van eltérés: V. helyett tonika van.

10/ Átvezető rész

Az előző átvezető rész (8) variációja úgy, hogy 10 ütemre bővül. Az első 7 ütem teljesen megegyezik, az utolsó ütem három ütemre augmentálódik és nyitva marad V. fokon.

11/ Adagio

Egy rubato jellegű lassú tempójú rész a műben amely a darabban a központi helyet foglalja el. A korábbi virtuóz jelleg itt mélyebb gondolatokat fejez ki, a szólisták megmutathatják lírai oldalukat is. A két hangszer végig unisonoban játszik, kivétel az utolsó 5 ütem, ahol az ellentétes tercmozgás van. A ritmika itt is a verbunkosra jellemző díszítések, előkék, rövid futamok, általában harminckettedek. Fontos, hogy a műben a magyaros jellegű ritmusok először itt jelentkeznek; az éles ritmus, szinkópa stb.

Hangneme végig g-moll csak kissé tér ki B-dúr felé. Alapdinamikája végig piano. A kíséret végig pizzicato basszusra épülő, tremoló - csak a végén vált át félkottává, amely az elhaló befejezést segíti. A zenei téma sem saját szerzemény, hanem a korabeli népies műdal, a "Káka tövén költ a ruca" feldolgozása.

12/ Átvezető rész

Csak a zenekar játsza a következő rész témáját, ami már korábban a (4) részben töredékesen jelent meg, a hangneme végig G-dúr marad. Két 8 ütemes periódusból áll, amely 4+4 ütemre tagolódik. A két periódus egy nagy ívet kapcsol össze mely a 13. taktusban éri el tetőfokát. A dinamika folyamatosan erősödő a pianissimotól a fortéig. A harmónia végig V.fokon vagy V7-en vonul, kivétel a két szűkített szeptim akkord. Az utolsó 4 ütemben először kap virtuóz szerepet a zenekar.

13/ Poco meno

4 nyolcütemes periódusból áll. A betűjelzése: A - Av - B - Avv. A dallam egy kicsit magyaros népdalra emlékeztet verbunkos

elemekkel tûzdelve. Kedvelt része ez a darabnak, fûlbemászó dallama hatásosan fogja meg a közönség figyelmét. A két fuvola oktávparhuzamos unisonoban kezd, majd a harmadik periódusban tercelnek ahol több díszítést a 2. fuvola kap, a negyedik periódusban szextben játszanak. Mind a négy periódus dinamikája más és más. A nyugodt mezzofortétól a hirtelen kitörésû subito fortéig, majd váratlanul pianissimoban fejeződik be. A kíséret végig esztamos, ami jól lûktető ritmust biztosít az elõadóknak.

Az elsõ két peridus végig G-dûrban marad (I.fok és V7 akkordok között). A harmadik periódus elsõ fele e-mollba modulál (itt már érdekesebb akkordok is megszólalnak, például IV6 - II), ennek V. fokán nyitva marad, majd a periódus végére G-dûrba jut vissza. A negyedik periódus is G-dûrban indul és a negyedik ütemben megjelenõ mellékdomináns II. akkordot leszámítva itt is csak I.fok és V7 akkordok fordulnak elõ, ahogy e rész elsõ két periódusában. A téma itt egy népies mûdal, a "Befordultam a konyhába" címû, amit Frank Ignác szerzett Petõfi versére.

14./ Átvezetõ rész

Két nyolcütemes periódusból áll. Az elsõ periódusban csak a kíséret játszik, az elõzõ rész (13) harmadik periódusát ismétli meg, itt azonban hiányzik a terc szólam, amit ott a második fuvola intonál. Harmónia felépítése is majdnem egyezik; az eltérés, hogy a harmadik ütem elsõ akkordja e-moll IV/6 helyett VI. fok, az 5. ütemben a G-dûr mollbeli II/2 helyett pedig egy mollbeli IV/6/4 lesz. A 6. és 7. ütemben megmarad ugyan a domináns funkció, de míg az elõzõ részben negyedenként váltakozott az V/6/5 - V/7, itt a 6. ütem V/6,65, s a 7. ütem pedig V/7 lesz.

A második periódusban megjelenik a két fuvola is, melyek többnyire tercben vagy szextben játszanak. Az elsõ négy ütemben a kíséret hozza az elõzõ részt (13) elsõ periódusának témáját, de csak töredékesen, hiszen a következõ négy ütemben ismét a két fuvola kerül elõtérben és a kíséret esztamosra változik. Ebben a 4 ütemben a két szólóhangszer szerepe impovizáltabb, kadenciáló jellegû, ami elõkészíti a következõ részt.

15/ Piú mosso

Ez a rész négy 8 ütemes periódusból áll, amelyek 4+4 ütemre tagolhatók. A periódusokat betűvel így jelölhetnénk: A - A - B - C
Ez a második olyan rész, ahol négy periódus zenei anyaga szervesen összetartozó (A - Av - B - Avv), míg itt az első periódust megismétli, utána pedig teljesen új zenei anyagot hoz.

A két fuvola az első három periódusban terciben játszik, a negyedik periódusban pedig válaszolgatnak egymásnak.

A kíséret a negyedik periódus utolsó két ütemét leszámítva végig esztamos, ami a csárdás frisséből kölcsönzött elem. Ennek a résznek a ritmikájára a virtuóz futamok a jellemzők.

Dinamikája a harmadik periódus kivételével teraszos: első periódus forte, második periódus piánissimo, a harmadik periódus crescendál a negyedik periódus fortéjáig, illetve fortissimójáig.

Ez a rész is G-dúrban kezdődik, de moduláció csak a harmadik periódusban történik.

Ezt a periódust két részre bonthatjuk. Az első 4 ütem egy hanggal följebb ismétlődik meg a második 4 ütemben. A periódus első fele a-moll felé, a második fele h-moll felé tér ki. A harmóniák két ütemenként változnak, de az akkordok fordításai is megszólalnak: első két ütem G-dúr (I - I/6/4 - I - I/6 - I) a második két ütem é-re épülő domináns szeptim, a harmadik két ütem a-moll (I - I/6/4 - I/6 - I) és a negyedik két ütem fisz-re épülő domináns szeptim (h-moll).

A negyedik periódus szintén két ütemenként modulál, de itt már nem szólalnak meg az akkordok fordításai, kivétel az utolsó ütem. Az első két ütemben h-moll I. fok, a második két ütemben G-dúr V/4/3, a harmadik két ütemben g-moll I. fok és az utolsó előtti ütemben Esz-dúr V/4/3 szól. Az utolsó ütemben az Esz- dúr V/7 valamennyi fordítása megszólal.

Ez az utolsó periódus a modulációival átvezet a következő Esz-dúr részre. Ezt az átvezető jelleget a két fuvola felelgetéses viszonya is aláhúzza.

16/ Tempó I.

Két 8 ütemes periódusból áll, amelyek teljesen megegyeznek. A két fuvola itt is tercben játszik, a kíséret marad esztamos.

Erre a részre is jellemző a virtuozitás (gyors staccato passzázsok stb). A harmónia 4 ütemenként változik: T - D - T - D.

17/ Átvezető rész - Piú Allegro

Ez a rész 16 ütemből áll, négy ütemenként tagolható. Hangneme Esz-dúr.

Az első 8 ütemben a két fuvola tercben két kromatikus skálamenetet játszik. A második skálamenet egy terccel feljebb indul, mint az első, és artikulációban is eltér, az első legató volt a második staccato. A kíséret csak az induló és záróhangokon szólaltat meg egy-egy akkordot, ami kadencia jelleget kölcsönöz ennek a résznek.

A harmadik 4 ütem a legvirtuózabb. A kezdő hang itt már előkével indul, de nem felfelé tartó kromatikus menettel kezdődik, hanem egy lefele mozgó szűkített szeptim felbontással. Ritmusát tizenhatod triolák alkotják, amit még fokoznak a következő skálamenet harminckettedei.

Az utolsó 4 ütemben csak a kíséret játszik egy cisz-re épülő szűkített szeptim akkordot, és ez vezet át a Finale rész G-dúr hangnemébe.

18/ Finale

A záró rész 35 ütemből áll, ami 12+12+11 ütemre tagolódik. Az első rész háromszor 4 ütemből áll. A két fuvola tercben illetve szextben játszik. Az első 4 ütemben G-dúr első fok, és IV. fokú szűkített szeptim akkordfelbontás található, a második 4 ütem /II.fokú/ váltódomináns szeptim, majd két ütem domináns szeptim szólal meg.

Mindhárom rész kísérete eltérő. Az első 4 ütem második és negyedik ütemében csak akkordot tart, majd feloldja, a második 4 ütemben staccato nyolcadokkal kísér, majd a harmadik 4 ütemben forte, fortissimo tremoló következik, így fokozza a feszültséget, ami a hosszú trillával oldódik.

A második rész szintén 3x4 ütemből áll, itt a két fuvola ismét tercben játszik, virtuóz futamokkal kitöltve a taktusokat.

Az első és második 4 ütem csak a kíséretben és a dinamikában tér el. A kíséretben a második négy ütem egy oktávval feljebb szól és a 7. ütemben a G-dúr mollbeli IV.foka helyett egy mollbeli II/6/5 szól. Az utolsó négy ütem csak egy bővítés, ahol végig G-dúrban marad.

A harmadik részben a két fuvola tercben marad. Az első 4 ütemben felfelé tartó kromatikus staccato menetet játszanak, majd egy négy ütemen keresztül tartó fortissimo hang következik, ami alatt a kíséret egy G-dúr skálamenetet játszik lefelé, majd három záróakkorddal fejezi be a művet.

VIII.rész

Összefoglalás

A Doppler-testvérek jelentősége, működésük az európai zeneművészetben fontos mérföldkő úgy a magyar zene tekintetében, mint a hazai fuvolaművészet alakulásában.

Fontos szerepet töltött be a Doppler család a mult századi Pest-Buda szellemi életének alakításában. Fuvolaművészetükön keresztül, baráti kapcsolataik útján mintegy összekötőkapocsként szolgáltak az itthon működő Erkel Ferenc - a magyar nemzeti romantika - és Európa zenei stílusai között.

Egyrészt mint zeneszerzők Erkellel, Mosonyival, Egressyvel és a többi korabeli zeneszerzővel együtt érlelték, alakították ki és segítették a magyar nemzeti opera kialakulását. Közös munkájuk nyomán alakult ki a "magyaros stílus" és ez a stílus nemzetközi vonatkozásban is teret nyert. Ez a stílus a verbunkosra épült, mely stílus gyökere az 1700-as évekre nyúlik vissza, - hazánkban alakult ki és terjedt el Európában; ennek nemesebb változata és hatása megtalálható Mozart, Beethoven, Liszt és Brahms zenéjében, de más "fuvolás" zeneszerzők is gyakran komponáltak ilyen "magyaros-bravúros" darabokat (Popp, Terschak, Böhm, Köhler, Briccialdi stb).

Másrészt mint elindítói és szervezői a Filharmóniai Társaság megalapításának, ez egyben a hazai hangversenyélet kezdetét is jelentette. Tevékeny részük volt a magyar katonazene kialakulásában, számos induló jelzi tevékenységüket - Doppler Ferenc volt a Budai Polgárőr zenekar utolsó karmestere.

Részt vettek a 48-as magyar szabadságharcba, a magyar nemzeti opera megteremtésében, akik magyar történelmi operákat komponáltak, akik hasonulni tudtak a magyarsággal.

A mi fuvolás gyökereink keresésekor igazán méltó nevekre, elődökre bukkantunk Doppler Ferenc és Doppler Károly személyében, aki születésük szerint osztrákok voltak, érzelmükben, lelkükben viszont magyarok. Zenéjüket magyar érzelem, a magyaros hangvétel hatja át, így joggal tekinthetjük őket magyar zeneszerzőknek, magyar fuvolaművészeknek.

IX. rész

A Filharmóniai Társaság fuvolásai a megalakulástól /4/

1853	Doppler Ferenc Doppler Károly Nikolits Sándor
1868	Nikolits Sándor Loschdorfer Mátyás Loschdorfer Mihály
1903	Burose Adolf Prasky Ferenc Rybka István Dorschner János
1929	Dömötör Lajos Meisel Gusztáv Fischer Károly Hochstrasser Ferenc (Hartai Ferenc)
1940	Hartai Ferenc Dömötör Lajos Jeney Zoltán Fischer Károly

X. rész

Források

1. Maria Doppler: Doppler Familienchronik 1999
2. Doppler Ferenc sajátkezű önéletrajza
3. Doppler Károly sajátkezű önéletrajza
4. Filharmóniai Társaság Jubileumi Emlékkönyve
5. dr.Kismarty-Lechner Lóránd családi dokumentumai 1996
6. Dopper Erzsébet sajátkezű levelei
7. Leonardo Lorenzo: My complete story of the flute, - New York 1951
8. Bónis Ferenc: Erkel Ferencről és koráról, - Budapest, 1995
9. D'Isóz Kálmán: Doppler Ferenc levelei Erkelhez 1911
10. Bónis Ferenc: Mozarttól Bartókig, Püski - 2000
11. Adorján András szóbeli tájékoztatása 2001
12. A Doppler család egyéb dokumentumai
13. Eckhardt Mária: Liszt és a Doppler-testvérek szerepe a Filharmóniai Társaság megalapításában. /Zenetudományi dolgozatok 1982 /
14. Szkladányi Péter: Tanulmány - Baranyai helytörténeti írás 1980 - Pécs
15. Brockhaus-Riemann: Zenei Lexikon /Zenemű kiadó/ 1986
16. Biographie Universelle des Musiciens von F.J. Fétis, Paris 1886 III.k. 46.old.
17. Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Kassel 1973 XV.köt. MGG
18. Szabolcsi Bence: Magyar zenei történet, - Corvina, Budapest 1964
19. Neue Zeitschrift für Musik - Leipzig /NZfM/ 1853-1860
20. Cosima Wagner: Die Tagebücher 1976
21. The musical union nr.3. 1856

XI. rész

Képek jegyzéke

1. Doppler Károly
2. Doppler Ferenc
3. A Doppler-testvérek
4. Magyar nyelvû aláírásuk
5. A Nemzeti Színház
6. Az első Philharmóniai koncert plakátja
7. A Kossuth induló címlapja
8. Brahms üdvözlő lapja
9. Az Ilka plakátja
10. Emléktábla / a Rákóczi út 13.számú ház bejáratánál/
11. A Hubay /Huber / család
12. A Magyar fantáziában /Op.35./ szereplő két népies mûdal.
13. A bécsi Opera Zenekara 1860

